

Remissyttrande SOU: 2023:62 Vi kan bättre! Kunskapsbaserad narkotikapolitik med liv och hälsa i fokus

Sammanfattning

Lännsstyrelsen Östergötland instämmer i huvudsak i utredarens förslag med följande synpunkter.

- Lännsstyrelsen Östergötland är positiv till att få i uppdrag att stödja implementeringen av programmet.
- Lännsstyrelsen Östergötland avstyrker ändring av målet. Nollvisionen som finns idag är för barn och ungas bästa. Det finns ingen motsättning i föreslagna skadereducerande insatser.
- Främjande och förebyggande arbete är sällan lagstiftat, vilket gör det lätt att prioritera bort vid resursbrist. Lännsstyrelsen Östergötland ser gärna en utredning om en lagstiftning kring ett universellt främjande och förebyggande program.
- Kommunerna skulle gynnas om länsstyrelserna ges ett generellt uppdrag att stödja främjande och förebyggande arbete kring barn och ungas uppväxtvillkor som utgår från risk- och skyddsfaktorer, hälsansbestämningsfaktorer och preventionstjärnan.
- För att ytterligare stärka programmet bör alla länsstyrelser ges ett uppdrag kring ett universellt föräldraskapsstöd, då vi bedömer att detta skulle ge en positiv effekt för att förhindra narkotikabruk hos barn likväl som andra problemutfall.
- Grundfinansieringen för ANDTS-arbetet får inte urholkas av ytterligare uppdrag utan att det tillkommande ska finansieras särskilt och långsiktigt (längre än det föreslagna projektet på 5 år). Lännsstyrelsen Östergötland föreslår att regeringen noga bör överväga innan uppdrag ges i projektform.

Remissyttrande

Länsstyrelsen Östergötland instämmer i huvudsak i utredarens förslag med följande synpunkter. Länsstyrelsen Östergötlands remissyttrande avgränsas till de avsnitt som har inverkan på Länsstyrelsens uppdrag och samverkan.

Länsstyrelsen Östergötland instämmer i att länsstyrelserna är och kan utgöra ett viktigt stöd i utvecklingen av det narkotikaförebyggande arbetet.

Generella synpunkter och reflektioner

Länsstyrelsen Östergötland är positiva till att få föreslaget uppdrag. Länsstyrelsen instämmer i vikten av ett behandlande perspektiv för att minska dödlighet och eliminera hinder och öka lågröskelverksamheter. Det bör tydligt framgå vem som bär ansvaret för att kalla till samverkan och vikten av att alla bidrar till samskapande för att främja och förebygga, eliminera strukturella hinder och erbjuda stöd och vård. Detta bör beaktas ur flera perspektiv, den brukande och dess anhöriga samt att ett generellt barnperspektiv inkluderas.

Utan tillräcklig finansiering påverkas andra uppdrag. Detta oavsett organisation. Länsstyrelserna har fått fler ANDTS-uppdrag de sista åren. Det behövs utökad finansieringen i grunduppdraget. Det behövs finansiering som håller över tid och undvik insatser i projektform som riskerar att prioriteras bort när finansiering upphör. Föreslagna narkotikauppdrag bör inte på grund av undanträngseffekt prioritera bort annat ANDTS-uppdrag i organisationer. Varken på lokal, regional eller nationell nivå. Normbrytande beteendena kan komma från olika håll, där alkohol och tobak är vanligt förekommande innan en individ erbjuds eller söker efter narkotika och där med ökad risk för brott. Risk- och skyddsfaktorer är ofta de samma och ett universellt perspektiv bör fortsatt eftersträvas. Det behövs finansiering ut till kommunerna om det ska få långsiktiga effekter.

Länsstyrelsen Östergötland ser gärna att brukare och anhöriga till personer med skadligt bruk eller beroende inkluderas i det fortsatta arbetet. För barn och ungas bästa ser länsstyrelsen vinster med att beakta barnkonventionen vid alla beslut samt att en barnkonsekvensanalys genomförs. Nollvisionen som föreslås tas bort är inte för barn och ungas bästa. Det finns ingen motsättning i

föreslagna skadereducerande insatser som finns i remissen. Även med en nollvision som målbild går det att erbjuda en god vård för målgruppen samt goda förutsättningar för att minska narkotikarelaterad dödlighet för de som brukar och har samsjuklighet.

12. Analys inom området skadereducering och en internationell utblick

Länsstyrelsen Östergötland instämmer i att det är en komplex bild. Forskning och erfarenheter från andra länder är inte enbart positiv. Länsstyrelsen Östergötland efterfrågar utredningar kring risker och vinster ur en nationell kontext. Detta för att ta grundade beslut hur det påverkar fler än de som idag har samsjuklighet vid narkotikabruk. Länsstyrelsen Östergötland ser vinster ur ett vårdande perspektiv men samtidigt utmaningar ur ett främjande och preventivt perspektiv. Att erbjuda en god vård för målgruppen med samsjuklighet och minska narkotikarelaterad dödlighet bör inte ske på bekostnad av barns bästa.

14 Förslag för att stärka förutsättningar för narkotikaförebyggande arbete

14.1.2 Länsstyrelserna – ett viktigt stöd i det narkotikaförebyggande arbetet

Länsstyrelsen Östergötland delar bilden av att kommunerna inom ANDTS-området behöver kunskapsstöd i sitt narkotikaförebyggande arbete. Det behövs stöd i att planera, genomföra och följa upp detta arbete. Som utredningen belyser råder väldigt ojämlika förutsättningar i kommunerna för att arbeta med ANDTS. Det finns även olika modeller/snurror för utvecklingsarbeten för olika uppdrag inom ANDTS och brottsförebyggande arbete vilket upplevs utmanande för vissa kommuner.

Länsstyrelsen Östergötland ser gärna en utredning om en lagstiftning kring ett universellt främjande och förebyggande program med möjlighet till lokal anpassning utifrån kontext. På så sätt kan det bli mer lika oavsett var i landet man bor. Då kan Sverige få ett likvärdigt främjande och förebyggande arbete inom ANDTS.

14.2 Kommunerna bör i olika grad samordna det förebyggande arbetet mellan olika sektorer

Länsstyrelsen Östergötland vill här förstärka bilden av interna organisatoriska hinder i en del kommuner. Det finns utmaningar och styrkor i både stora och små kommuner. Likt yttrande i 14.1.2 är sällan förebyggande och främjande insatser lagstiftat och bör ligga på en universell nivå innan selektiva och indikerade insatser. Ett lagstöd och särskilt finansiering till kommunerna hade säkerställt ett långsiktigt arbete.

14.2.1 Skäl för bedömningen

Remissen belyser att elevhälsans arbete ska bedrivas på individ-, grupp- och skolenhetsnivå. Idag blir det spretigt när varje enskild rektor har sista mandat kring vad som ska genomföras. Då blir det inte jämställt för eleverna ute i skolorna. Viktigt att tänka risk- och skyddsfaktorer och att det kan stärka både det brottsförebyggande arbetet samt ANDTS-arbetet och inte minst öka skolframgång.

14.3 Folkhälsomyndigheten ska få i uppdrag att ta fram kunskapsstöd i syfte att höja kvalitén i förebyggande arbete

Länsstyrelsen står bakom vikten av tidiga insatser och vill lyfta vikten av att jobba brett med risk- och skyddsfaktorer utifrån hälsans bestämningsfaktorer och preventionstjärnan. Remissen lyfter att de som brukar narkotika uppgett att de önskat en snabbare och starkare reaktion från skolan på tidiga tecken på psykisk ohälsa, som till exempel skolfrånvaro, eller på användning av narkotika. Remissen lyfter även deras önskemål om att få stöd med att hitta intressen och meningsfulla fritidsaktiviteter som unga. Det är en bild Länsstyrelsen Östergötland delar och skolan behöver långsiktiga och tydliga uppdrag samt resurser. Här kan även andra aktörer i civilsamhället behöva förutsättningar för att kunna vara delaktiga i att hitta meningsfulla fritidsaktiviteter.

Ett målgruppsanpassat kunskapsstöd med kvalitét i narkotikaförebyggande arbetet är värdefullt. Det som framkommit till Länsstyrelsen i Östergötland är att kommunerna upplever att det är många olika kunskapsstöd för olika ändamål och det kan upplevas svårt att se eventuella skillnader i de olika kunskapsstöden. I små kommuner är det ofta samma person som har få procent i flera av uppdragen inom ANDTS, tillsyn och brotts- och våldförebyggande arbete. För dem skulle det vara hjälpsamt med ett universellt

kunskapsstöd. Med kapitel med fördjupning utifrån specifika områden som riktar in sig på det selektiva och indikerade insatserna. Det är viktigt att se att det som görs ger bäring och styrka i likartade uppdrag och att de inte konkurrerar ut varandra. Arbetet får inte förstärka stuprörsarbete. ANDTS, tillsyn samt brotts- och våldsförebyggande arbete stärker varandra, så väl lokalt, regionalt och nationellt.

14.3.2 Ett nationellt stöd för förvaltning av metoder och arbetssätt bör testas

Länsstyrelsen Östergötland ser stort värde av nationell samordning och förvaltning av ANDTS-förebyggande arbete och metoder. Länsstyrelsen efterfrågar möjlighet till att samtidigt utvärdera metoder i olika kontexter. Samt att det ges möjlighet till uppföljning för att validera metoder över tid.

Länsstyrelsen är skeptisk till att stödet skulle ske i projektform. Det finns utmaningar när projekt tar slut lagom till att slutmottagarna hinner i kapp processen. Ett exempel är det metodstöd och informationsmaterial som Folkhälsoinstitutet tagit fram som drogs in när det inte längre fanns resurser att uppdatera. I vissa fall tog förvaltningen över av yrkesföreningar. När anslag försvinner, försvinner även information. Föreslaget på fem år kan uppfattas länge, men Länsstyrelsen Östergötland uppmuntrar att tänka långsiktigt och hållbart över tid.

14.5.2 Skolverket bör få i uppdrag att ta fram stöd för skolans hälsofrämjande och narkotikaförebyggande arbete

Länsstyrelsen Östergötland står bakom förslaget och ser gärna att hela ANDTS inkluderas i arbetet. Att det inte enbart blir narkotika som ska lyftas i riktlinjer och handlingsplaner. Länsstyrelsen Östergötland vill även påtala vikten av att ge förutsättningar för att utvärdera insatser som idag saknar evidens. Här har Folkhälsomyndigheten en viktig roll att stötta Skolverket. I remissen nämns exempel som besök av polis och narkotikahundar eller information från aktörer som inte arbetar kunskapsbaserat. Det är viktigt att inkludera slutmottagarna själva, vilket i detta fall är elever, vad önskar de för insatser.

14.5.3 Satsningarna på att begränsa tillgängligheten till narkotika bör fortsätta

Länsstyrelsen Östergötland ser arbetet mot illegala försändelser som fortsatt viktigt och står bakom förslaget. Ekonomiska resurser är en förutsättning för att undvika undanträngningseffekter.

14.5.4 Folkhälsomyndigheten bör få i uppdrag att följa upp arbetet mot narkotikaanvändningen inom nöjesmiljöer

Arbetet Krogar mot knark som idag drivs av STAD, bör få en långsiktig finansiering och eventuell placering under Folkhälsomyndigheten för fortsatt utveckling och uppföljning av metoden. Idag är flera kommuner på gång med arbetet i länet. För att arbetet ska komma i gång fullt ut och hålla över tid behövs nationell samordning för lokala metodstödjare. Gärna med en nationell uppföljning och utvärdering av arbetet. När eventuella kampanjer och andra insatser görs ska dessa genereras nationellt och inte enbart i storstäder. Viktigt med tvärsektorielt arbete internt och externt, samverkan tillsammans med kommuner och nöjesliv.

14.5.5 Satsningar på att skapa meningsfull fritid och sysselsättning för barn och unga

Länsstyrelsen Östergötland uppmuntrar förutsättningar till föreningslivet och civilsamhället och det går i linje med tidigare punkt 14.3. Viktigt åter igen att undvika projekt och att det byggs in i befintliga verksamheter så det håller över tid. Försvinner initiativ, försvinner sen motivation och maktlöshet kan öka hos individer som behöver stöd att hålla sig från normbrytande beteenden.

14.5.6 Det behövs förebyggande insatser inom hälso- och sjukvården riktade till unga

Länsstyrelsen Östergötland står bakom förslaget och vill även uppmuntra till samverkan med tandvården som regelbundet träffar barn och unga.

14.6 Folkhälsomyndigheten ska få i uppdrag att förmedla kunskap om narkotika och hälsoeffekter

Länsstyrelsen Östergötland tillstyrker förslaget med följande i beaktande. Att analysera och sammanställa aktuell kunskap om hälsoeffekter kopplade till de vanligaste narkotiska substanserna är

viktigt. Skapa tillgängliga kanaler för att förmedla informationen. Det behövs en kunskapsbas som grund för flera aktörer i det nationella, regionala och lokala förebyggande arbetet. Gärna med nationella gemensamma sammankopplade insatser. Med önskan om att material och stöd ska finnas över tid.

Länsstyrelsen Östergötland föreslår att material och kunskap även integreras på sidor som idag används men inte nämndes i remissen - studenthalsa.se och Fullkoll.nu.

15 Ett särskilt program för att förebygga narkotikaanvändning hos barn och unga

15.1 Regeringen ska anta ett särskilt program för att förebygga narkotikaanvändningen hos barn och unga.

Länsstyrelsen ställer sig bakom förslaget om att ta fram och anta ett särskilt program för att förebygga narkotikaanvändning hos barn och unga. Detta för att minska antalet som börjar, senarelägga debut samt minska skadligt bruk. Länsstyrelsen Östergötland ser gärna att man här utgår från en nollvision. Många risk- och skyddsfaktorer är samma och stärker varandra (preventionsstjärnan). Det får inte bli en undanträngseffekt så att endast narkotikaprevention får resurser, och tränger bort annat ANDTS-arbete. De universella insatserna är viktig att ta höjd för innan selektiva och indikerade. De normbrytande beteendena börjar inte alltid med enbart narkotika. Stöd behövs inom samtliga ANDTS områden innan det går över till eventuellt skadligt bruk eller beroende.

15.2 Insatser i programmet för att förebygga narkotika hos barn och unga

Länsstyrelsen tillstyrker det förebyggande programmet, med beaktande på att få till likvärdighet i det förebyggande arbetet i kommunerna utifrån behov i sin lokala kontext, vilket behövs inom hela ANDTS. En tydlig väg in för den som vill ha stöd vore värdefullt, oberoende om man behöver stöd av kommun, region eller polis. När någon hör av sig ska det vara smidigt att få stöd. Att hänvisas runt när man är motiverad kan tappa förändringslusten. Resurser och kompetens kommer behövas för att genomföra programmet.

15.3 Länsstyrelserna ska få i uppdrag att stödja kommunerna i genomförandet av programmet

Beakta att det kräver långsiktig finansiering för att arbetet ska få en struktur som håller över tid, samt en mottagarkapacitet. Förändring tar tid, först ska det ske i den egna organisationen och sen även ut till kommuner och eventuellt ut till skola och föräldrar som slutlig målgrupp. Det måste finnas resurser i flera led och även ekonomiskt stöd så det inte faller när eventuell projekttid tar slut. Där av förslår Länsstyrelsen Östergötland att regeringen överväger att undvika projektform. Om projektform föreslås är det viktigt att bygga på något som ska hålla även när projektet ska gå över till förvaltning. Här behöver även kommunerna få ekonomiskt stöd om det ska kunna driva, utveckla och utvärdera arbetet.

De nationella anslagen för ANDTS har legat på samma nivå under många år. Vill regeringen se effekt måste ekonomiska förutsättningar finnas över tid. Länsstyrelsen Östergötland önskar att avsatta medel kommer som en dispositionsrätt. Det behövs även finansiering till kommunerna om programmet ska få långsiktiga effekter.

För att få likvärdiga insatser i alla kommuner som har olika kontexter krävs en tydlighet så att det inte är valbart. Lägg in skall krav eller lagstöd för främjande och förebyggande arbete. Tydligheten bör komma från regeringen där länsstyrelsen sedan kan samordna det regionala arbetet och där kommunen bär ansvaret ut till den lokala kontexten. Här har varje enskild polisk nämnd till enskild rektor en viktig roll att skapa förutsättningar för samverkan.

Det är viktigt med ett föräldraskapsstöd till fler föräldrar. Länsstyrelsen Östergötland vill belysa att alla länsstyrelser inte längre har ett uppdrag kring ett universellt föräldraskapsstöd. Idag har endast några länsstyrelser uppdrag att arbeta med föräldraskapsstöd för att motverka kriminalitet. Länsstyrelsen anser att alla länsstyrelser bör ges ett universellt föräldraskapsstöd då vi bedömer att dessa skulle ge en positiv effekt för att förhindra narkotikabruk hos barn och unga likväl som många andra problemutfall. När slutbetänkandet lades fram fanns även ett nationellt folkhälsouppdrag som har upphört.

15.4 Folkhälsomyndigheten ska få i uppdrag att leda och följa upp genomförandet av programmet på nationell nivå

Länsstyrelsen Östergötland tillstyrker förslaget med en nationellmotor. Det är hjälpsamt att Folkhälsomyndigheten ska leda och följa upp genomförandet på programmet på nationell nivå. Även här behövs långsiktighet så resurser finns kvar över tid när kommuner och skolor hunnit i kapp sin process och ska sätta arbetet. Det är olika förutsättningar i kommunerna och lokala anpassningar behövs.

21.2.2 Om förslaget att förändra målet för narkotikapolitiken

Länsstyrelsen Östergötland avstyrker ändring av målet. Det finns ingen motsättning mellan en nollvision och de föreslagna skadereducerande insatserna. Nollvisionen som föreslås tas bort är inte för barn och ungas bästa. Att se varje individ ur ett personcentrerat perspektiv är en grund inom hälso- och sjukvården. Även med en nollvision som målbild går det att erbjuda en god vård för målgruppen samt goda förutsättningar för att minska narkotikarelaterad dödlighet för de som brukar. Det är ett viktigt signalvärde att ha kvar nollvisionen i förebyggande syfte för att barn och unga inte ska tro att det är okey att använda narkotika.

Kontaktuppgifter

Välkommen att kontakta Länsstyrelsen för frågor via telefon eller e-post. Telefonnummer och e-postadress finns längst ner på första sidan. Ange ärendets diarienummer eller ärendebeteckning vid kontakt med Länsstyrelsen. Du hittar numret uppe till höger på första sidan.

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av länsråd Ann Holmlid. Enhetschef för social hållbarhet Linda Pergelius Thorbjörnson med samordnare för ANDTS (alkohol, narkotika, doping, tobak och spel) Lina Blom som föredragande.

Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrift.